

K n j i ž e v n a p o r o č i l a

Cankar v zadnjih letih svojega življenja. A Albrehtovo čuvstvovanje je premalo emocionalno, da bi razgibalo srce. Tak plah, pridržan izraz zahteva velikega in originalnega umetnika kot je bil Cankar. Albrehtov verz pa ni dovolj samonikel in osebno svojstven, temveč je šablonski, zato pogreša čitatelj v njem markantnih, plastičnih zvokov. Najboljša v tem pogledu je še pesem »Beda«.

Prisrčnejši in čuvstvenejši je drugi oddelek z naslovom »Mati«. V njem so verzi, ki zazvene s pristno neposrednostjo, kakor n. pr. besede, ki jih govori »Mati ljudem«:

O, da vam je to doumeti,
kako bi mogli živeti,
kako bi se mogli smejati,
kadar zaplaka mati? ...

V splošnem pa je tudi v tem oddelku Albreht premalo svojstveno izrazil. Kako se more modern poet posluževati takih kliširanih in banalnih rim kot so »očke — nočke«, mi je docela nerazumljivo.

Tretji oddelek vsebuje »Koroška pisma«. To je izrazno najkrepkejši cikel. Trpko čuvstvo se odeva v preprosto besedo, včasih zazveni celo Bezručev ritem, kar pa pesmim ni na kvar. Albrehtova melodija ni izraz borbenega srca, temveč plaha tožba, pridržan jok, tiho svarilo:

Črna noč molči nad Zilo,
dneva ni še na vsej Dravi,
kraški kameni krvavi
v solnčno luč puhté svarilo.

V teh melodijah, mislim, je največ Albrehta-poeta.

Zbirka je idejno lepo zaokrožena: Večnost — Mati — Domovina, ali po cankarjevo povedano: Življenje — Mladost — Ljubezen. V umetniškem pogledu pa Ivan Albreht še ni razkril svojega obraza, zlasti ne v liriki; nekoliko izraziteje se je pokazal v prozi. Njegova prva zbirka pesmi »Slutnje« je po moji sodbi neposrednejša od »Prisluškovanja«. — —

Pri nas je jako razširjeno blodno naziranje, da ni nič lažjega na svetu nego pisati lirične pesmi. Potrebno je samo malo občutja, ki ga spraviš v gladke, zvenceče verze in te verze okinčáš z rimami — pa je pesem gotova. Kaj še! Pristna lirična pesem je nekaj tako velikega in usodnega, kakor najgloblja drama, največji roman. V nji so krči in potresi, perspektive, ki se odpirajo v večnost. Vsak verz razodetje, vsaka kitica akt velike drame. Ampak takih pristnih liričnih pesmi, pisanih za večnost, je v svetovni literaturi bore malo. V slovenski literaturi poznam jaz samo Prešernove »Sonete nesreče« in nekaj pesmi iz Župančičevih »Samogovorov«. Fran Albrecht.

Dr. Klement Jug. Izdalo in založilo Dijaško društvo »Adrija« v Gorici. Natisnila Narodna tiskarna. 1926. Str. 156. Cena 10 L.

Kakor so Jugovi tovariši proslavili prvo obletnico njegove smrti z »Jugovim prosvetnim tečajem« v Krnu, tako so hoteli ob drugi obletnici pokazati naši javnosti vsaj obrise njegove osebnosti in upajmo, da se jim polagoma posreči premagati vse ovire, ki so zakriville, da se Jugova modroslovna, poljudno znanstvena in leposlovna dela do danes še niso mogla objaviti.

Doba Jugovega znanstvenega delovanja obsega le kratkih pet let, od njegove mature v letu 1919. do njegove nenadne smrti v Severni Triglavski steni leta 1924. Še to so bila seveda predvsem leta zbiranja in pripravljanja, iskanja in snovanja; zato Jug ni mogel še dovršiti kakega večjega lastnega

K n j i ž e v n a p o r o č i l a

dela, kakršnih mu je več lebdelo pred očmi, a že to, kar je napisal in ustvaril, mora vzbujati občudovanje.

Kot vzornik in kašipot mladini, kot neutrujen, odločen bореc za resnico je pokojni Jug najlepši primer mladega, čvrsto stremečega duha. Kaj zmore človeška volja, kako se volja vzgaja in krepi, kako naj se dobre kali v človeškem značaju razvijejo do čim večje popolnosti, tega nam ni še noben slovenski človek z lastnim življenjem tako nazorno pokazal kakor mladi Jug.

V knjigi je zbranih pet spisov, posvečenih Jugovemu spominu. Polovico knjige, prvi in zadnji sestavek, je napisal Zorko Jelinčič. V prvem nam je podal Jugov življenjepis. Živahno in mikavno opisuje Solkan, pokojnikov dom in njegovo mladost, pletočo se med Solkanom in Gorico, kjer je »ta mičken« študiral nižjo gimnazijo. Psihološko važne so zgodbe, ki se omenjajo iz tistih let, še pomembnejši pa so podatki o Jugovi poti skozi svetovno vojno. Po šesti šoli mora tudi on na vojno, ki jo sprva sovraži, a se v njej izšola za življenje in jo končno skoro blagoslavlja radi trpljenja, ki ga je še pred maturo skovalo v moža z jeklenim značajem: »Pravijo, da gimnazija človeka izobrazí. Jaz sem se pa prepričal, da ga usoda s svojim bičem lažje izobrazí kot šola. Tu se poučuje sama teorija; v šoli usode so pa čista dejstva, ki ostanejo neizbrisno v spominu. Hvaležen sem Bogu, da je poslal svetovno vojno.« Nato sklene: »Hočem poskusiti na samem sebi, če je nesebičnost res nemogoča« (str. 19). Koliko je maturantov, ki bi hoteli z dvajsetimi leti kaj takega poskusiti in bi po lastnem prizadevanju prišli do takega sklepa? Po kratkem oklevanju med slovstvom in modroslovjem spozna, da mu je stržen apostolski in se z vsem ognjem posveti zlasti etiki. Samega sebe mrevari v dnevniku: »Ali sem res čudak? To vem, saj slišim in vidim od vseh strani... Prav za prav sem jaz prav tako umazan in neumen kakor drugi ljudje. V čem tedaj obstoji moje čudaštvo? — V hrepenenju! Hrepenenje po spoznanju, resnici, po spopolnitvi...« (25). O ljubezni ugotavlja: »Ni pravično, da se ljudje pritožujejo, da jih nihče ne ljubi. Sami so si krivi, zakaj pa sami ne ljubijo.« (29.) Pazno motri svoj narod in vidi »na čelu pečat lenobe, v očeh izraz zaspanosti, nič gibanja, nič življenja...« Primerja žalostno resničnost z jasnim vzorom v sebi in z bridkostjo zapiše: »Če je to moj narod... Zdi se mi, da me je pomotoma rodila Slovenka« (24). Vendar ne obupa, on hoče in mora dalje: »Če delam, ne delam več za oni 'narod', marveč zato, ker hočem, da vlada enkrat tudi lepa misel in ne samo umazanost« (35).

V drugi Jelinčičevi razpravi vidimo Juga planinca, ki se bori z vsemi našimi gorskimi velikani, si med njimi utrjuje voljo in vzgaja samega sebe za življenje, kakor si ga je začrtal v svojem znanstvenem delu. Vse njegovo planinarjenje je temeljilo na strogo etičnih načelih in je bilo v ostri opreki z divjim sportnim rekordništvom. Lepo razpravlja o pomenu tega sporta za narodno vzgojo: »Na naših tleh imamo Julijske Alpe z njihovimi znamenitimi stenami in sramota je, da so vse že pred nami tuji preplezali. Mi se moramo dvigniti nad nje. Človek zmora veliko, če hoče. In mi moramo hoteti, če naj postanejo vse naše planine v vsakem oziru res naše. Kdor izmed narodov se zadovolji z majhnim, izgine tekočim razvoju. Za velike pa ni veličine nikdar dovolj. Mi Jugoslovani smo po številu majhni, zato pa moramo po svojem bistvu postati veliki« (143).

Oba Jelinčičeva sestavka sta temeljita, premišljena, tovariško topla in lepa. Mestoma se opaža, da graja profesorja Kende na nižji gimnaziji radi slabe slovenščine (str. 12) ni šla mlademu piscu, ki je pozneje študiral tudi

K n j i ž e v n a p o r o č i l a

slavistiko, tako do srca kakor Jugu, ki je imel poslej vedno »prav dobro« v materinščini; morda mu še pojde. Poleg mnogih tiskovnih napak kvari ta dva vsebinsko zelo posrečena prispevka obilica stilističnih in slovniških pogrešk. Ponekod je tudi izpuščena kakšna beseda, ki je ni mogoče vselej uganiti; zato so nekateri stavki nerazumljivi.

Univ. prof. France Veber je napisal osebnokulturno študijo o dr. Klementu Jugu kot človeku in znanstveniku. V svoji »spominski sličici Jugovega mišljenja« (49) je plastično in pristržno očrtal Juga kot svojega slušatelja, kot doktorja filozofije in kot reformatorja. Že pri prvem pogovoru je zaslutit v svojem učencu plemenitost srca, ostrino mišljenja in neupogljivo vero v samega sebe; že tedaj je Jug »stavil resnico nad lepoto« (51). V Jugu vidi pristnega Primorca z narodne periferije, kjer so ljudje bolj dostopni razvoju in se manj vdajajo slepi avtoriteti gole tradicije. Seminarske debate med seboj in Jugom primerja šaljivo z modroslovskimi prepiri med Platonom in Aristotelom, ker se je menda tudi Jug vedel včasih kakor »mlado žrebe, ki suva z lastno nogo proti svoji materi« (65). Kot mojstra klasične samovzgoje ga označuje takole: »Začel je z radikalno eliminacijo najnedolžnejših, navadnih in razvadih« in se je končno povzpel do vrhunca, do katerega je dospelo pičlo število mož šele v pozni starosti, v taki mladosti pa samo istiniti reformatorji (68). V Padovi se Jug zaglobi v etične probleme, išče meje med dobrim in zlim, zanima ga analiza vesti, dognati skuša materialne zakone etike. Krist zasije pred njim: »Kristusovi nauki mi postajajo logično razumljivi, kar mi daje slutiti, da sem na pravi poti raziskavanja« (69). Presenetljiva je v Jugu harmonija med njegovim naukom in življenjem; kot reformator se loti najprej Klementa Juga, nato njegove bližje okolice in končno vsega naroda. Ob Vebrovem spisu prav živo zaslutimo, kako bi bil ta borec vso našo javnost vzgibal, kako bi bil od vsega naroda zahteval poštenosti, globoke, skrajne, neizprosne poštenosti. On bi bil to znal in smel in mogel.

Vebrov članek je pisan v okretnem, prožnem znanstvenem slogu, kakor ga poznamo iz njegovih knjig, le da je poleg tega prožet obenem z globoko čuvstvenostjo, ki izvira iz učiteljeve žalosti radi smrti dragega učenca in razvijajočega se sobojevnika. Jezikovne pege so redke: »spraviti na svetlo« (49), »udajati se« (52), »povspenja se« (71). »Z D o s t o j e v s k i j e m« (55) bi bilo prav, če bi bil ta mož Italijan kakor Orsini, Bianchi, Odescalchi itd., ker pa je Slovan, zahteva pridevniško sklanjo: z Dostojevskim, s Koseskim. Tožilniški predmeti so v nikalnih stavkih nedopustni: »njegova disertacija to vprašanje ni pokazala v novi luči« (60), »dokler tudi njegovemu delu ni vtisnila neizbrisno znamenje njegove lastne volje« (69), »Aristotelove logike in moje etiko pa ne zanima« (71). Celó v Benussijevo italijansko pismo je skrat (ali profesor?) zanesel par pogreškov: »rare attitudine« namesto »attitudini«, »scienze filozofiche« namesto »filosofiche« (77).

Alma Sodnik je zbrala iz Jugovega dnevnika, iz njegovih člankov v »Planinskem vestniku« in iz njegove korespondence šestdeset značilnih aforizmov predvsem etične vsebine o domu, družini, navdušenju, vojni, volji, dolžnosti, kompromisu, vesti, življenju, lepoti, srcu, ljubezni, ženski, zvestobi, vzgoji, smrti in še o tem in onem. Nekateri teh aforizmov so skoro razprave, drugi bolj zgodbe (str. 88. o beraču), a v celoti so vendar delteč, lepo ubran šopek z Jugovih miselnih gredic. Če je Jug res zapisal »z hvaležnostjo« in »vstvariti« (95), se na onem svetu, kjer so Slovenci gotovo sprejeli Breznikov pravopis, nasmehne prespoštljivi nabirateljci, ki se tega ni drznila popraviti ali vsaj

K r o n i k a

kaj pripomniti. Kakor kažejo navedki v ostalih člankih, bi se bilo dalo še marsikaj sočnega nabrati ter malo zamašiti preširoka in prerazkošna bela okna med mnogimi aforizmi. Nekatere izmed teh velikih belih strani imajo po par vrstic zgoraj, po dve v sredi in prav toliko ali še manj spodaj, tako da spominjajo na koledarje s prostorom za zapiske ali še češče na proslulo avstrijsko cenzuro, ki je tako belila stolpce v listih. Toliko monumentalnosti bi trezni in pametni Jug najbrže ne odobril.

Vladimir Bartol razpravlja o Jugovem etičnem nazoru. Njegov članek primerno dopolnjuje Vebrov spis. Kaže nam Jugov razvoj do etičnega reformatorja, miselno borbo z Vebrovim pojmovanjem etike in odkritje edinega veljavnega sodnika, v e s t i. Jug si polagoma snema znanstveno krinko, ki si jo je bil sprva nadel, obsoja relativizem glede dobrega in zlega in se pripravlja, da bi tudi v narodu in človeštvu budil tisto vest, ki je bila v njem tako glasna in po njegovem mnenju tudi zanesljiva. Obregnimo se po slovenski navadi še ob jezik: »povspeti« (109), »zlega se pa ne sme delati« (110), »krinko si je nadejal« (115; nadeval?), »na ture se je podajal« (115), »povdarkom« (115), »če je sam dvomil v njegovo trajnost in pravilnost« (115) namesto »... o njegovi trajnosti in pravilnosti«.

Tovariši in učitelji so se v tej knjigi zbrali k znanstvenemu delu v Jugovem duhu ter zvesto, spoštljivo in vestno naslikali tega nenavadnega solkanskega misleca. Dr. Jug bo brez dvoma prav po tej knjigi mogočno vplival na rod, ki dorašča in zori. Radi se pridružujemo Bartolovi želji: »Ta neukrotljiva in neukročena duša, dvigajoča se smelo od stopnje do stopnje, boreča se z okolico in sama s seboj, očiščajoča se in stremeča obupno za visokimi cilji v življenju, ki ji ni bilo nič previsoko, ona nam bodi zvezda vodnica, ona nam bodi vzor na poti skozi viharje življenja« (116). Jugov spomenik, kakor so ga izklesali sotrudniki, krasi spredaj posnetek izvirne ujedkovine Božidarja Jakca. Stroga, varčno izvedena slika nam razodeva dobroto in bistro resnobo, kakršna veje iz vse Jugove osebnosti. Oprema knjige dela čast založbi in tiskarni. Kdor hoče dati naši srednješolski in višješolski mladini važno in potrebno knjigo v roke, naj jo opozori nanjo. *A. Budal.*

KRONIKA

D O M A Č I P R E G L E D

Drama. (Pregled sezone 1925./1926.) V pretekli sezoni se je vprizorilo osemnajst novih del, med temi se je »Veronika Deseniška« ponovila iz prejšnje sezone. Izven abonmaja so se ponovili: Petrovičev »Vozel«, Golarjeva »Vdova Rošlinka« in Shakespearev »Kar hočete«.

Najuspelejše, igralsko kakor tudi literarno najzanimivejše so bile nedvomno prve štiri novosti. To je Shakespeareva »Zimska pravljica«, Goethejeva »Ifigenija«, Cankarjeva komedija »Za narodov blago« in J. Hartleyjeva ljubezniva ljudska igra »Pegica mojega srca«. V teh štirih predstavah je bil obsežen program, a deloma tudi upravičenost preteklega sezone; v njih se je igralsko in režijsko razodeval razvoj in napredek slovenskega odra; v teh predstavah, dasi nepopolnih, so ležale lepe možnosti za bodočnost; v njih je vel — kar je poglobitno — svež, tvoren duh, ki se je mestoma vznášal do umetniško-kreacijskih višin. Kar je sledilo, je te višine dosegalo le poredkoma in odlomkoma; literarno vredna dela se igralsko in režijsko niso zadostno izčrpala, deloma pa so zašle v repertoar stvari, ki